

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р **Татяна Иванова Ичевска**

на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност **‘професор’**
в **Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“**
по област на висше образование **2. Хуманитарни науки**
професионално направление **2.1. Филология**

В конкурса за ‘професор’, обявен в Държавен вестник, бр. 49 от 09. 06. 2017 г. и в интернет страница на Пловдивски университет "Паисий Хилендарски" за нуждите на катедра *История на литературата и сравнително литературознание* към Филологическия факултет, като кандидат участва доц. д.ф.н. Иван Тодоров Русков от ПУ „Паисий Хилендарски”.

1. Общо представяне на получените материали

Предмет:

Със заповед № Р33-3809 от 25. 07. 2017 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски" (ПУ) съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност **‘професор’ в ПУ** по област на висше образование **2. Хуманитарни науки**, професионално направление **2.1. Филология** (Българска литература – Българска литература от Освобождението до края на Първата световна война и Историческа поетика на българската литература), **обявен за нуждите на катедра *История на литературата и сравнително литературознание*** към Филологическия факултет на ПУ.

За участие в обявения конкурс е подал документи **единствен кандидат:**

Доц. д.ф.н. Иван Тодоров Русков, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”

Представеният от доц. д.ф.н Иван Русков комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, и включва следните документи:

- молба по образец до Ректора за допускане до участие в конкурса;
- автобиография в европейски формат;
- копие от диплома за образователната и научна степен „магистър”;
- копие от диплома за образователната и научна степен „доктор”;
- копие от диплома за академична длъжност „доцент”;
- копие от диплома за научна степен „доктор на науките”;

- списък на научните трудове;
- справка за спазване на специфичните изисквания на факултета, съгласно чл.76.(4) от ПРАСПУ;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- анотации на материалите по чл.76 от ПРАСПУ включително самооценка на приносите;
- преписи от протоколите на КС, ФС, АС във връзка с конкурса;
- копие от Държавен вестник с обявата на конкурса;
- документ за трудов стаж;
- документи за учебната работа;
- документи за научноизследователската дейност;
- списък с комплект документи на хартиен носител от т.1 до т. 16 – 4 броя;
- комплект документи от т. 1,2,7,8,10 на електронен носител – 8 броя.

Кандидатът доц. д.ф.н. Иван Русков е приложил 1 монография, 9 студии и статии по темата на монографията и още 11 научноизследователски разработки.

2. Кратки биографични данни (на кандидата)

Иван Тодоров Русков завършва специалността *Българска филология* в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ през 1984 г. Непосредствено след това работи като учител по български език и литература – 1984 – 1985 г. В периода 1988 – 1986 г. е редовен аспирант в Катедрата по българска литература в СУ „Св. Климент Охридски“. От 1989 г. е асистент по Нова българска литература (от Освобождението до Първата световна война) и Историческа поетика в ПУ „Паисий Хилендарски“. В периода 1992 – 1995 г. е старши асистент, а от 1995 до 2003 – главен асистент. През 1999 г. получава образователната и научна степен „Доктор“ след защита на дисертация на тема: „Развой на пейзажната лирика в българската литература от Освобождението до Първата световна война“. В периода 2001 – 2005 г. работи като лектор по български език, литература и култура в университета в Будапеща. От 2003 г. е доцент в Пловдивския университет. От 2016 г. е доктор на науките след защита на дисертационен труд „Символи и свят. Кръстът“.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Иван Русков води различни лекционни курсове в бакалавърските и магистърските програми на университета. Ръководител е на докторант, защитил успешно на 29 май 2017 г.

Оценка на научната и научно-приложна дейност на кандидата

Ще започна с представената от Иван Русков монография „Време и запис. Образи на свещеното в новобългарската история”, 2017 г. Тя се състои от 410 страници. Включва увод, 10 глави и заключение. Монографията проследява функционирането на образи на свещеното в проектите за национално освобождение и обединение от Възраждането до 40-те г. на XX век. Още в увода е изведена и основната изследователска стратегия – да се покаже изковаването на езика на тези проекти, в които се отлага не само идеята за освобождение, но и представите за нас като народ и за чуждите (враговете), за свещеното и паметното в историята ни. За осъществяването ѝ в книгата синхронно и диахронно се четат текстове, излизали по различно време и родени от различни обстоятелства, търсят се и се разчитат създадените във и между тях автотекстуални и интертекстуални диалози. Русков се опитва да отговори на въпроса как и защо в ключови исторически моменти започва да се търси синтезът между утвърдените от християнството символи със символите на националната идеология.

Особено ясно това оглеждане на национално и свещено може да се види в първа глава „Речта Оборище. Конструирание на свещения център”. В нея авторът обособява и обговаря няколко проблемни ядра – механизмите, по които Апостолите оперират с християнските символи и ритуали в диалога си с народа; конструирането на фигурата на Бенковски като спасител, от една страна, и изграждането на идеалния образ на Спасителя, от друга, който едновременно се конкретизира в Бенковски, но и многократно го надхвърля; преосмислянето на представата за *блажено* в създадената в „Записките” мрежа от смисли, разстилаща се от невежеството до високата героика; проследяването на различните перспективи в повествованието към Оборище, превръщането на театъра в призма, през която се чете както самото място (Оборище е сцена, присъстващите са зрители и актьори), така и поредицата от действия, поставящи началото на Априлското въстание; функцията на песента и на акта на пеене при изграждането на речта Оборище. Във втора глава „Как е направено Кървавото писмо” Русков се спира на два важни ключа, с помощта на които би могло да бъде прочетено Кървавото писмо – библейската представа за званите и призованите и притчата за Божието царство. Детайлно анализирани са различни варианти на Писмото, както и езикът му, в който се преплитат особеностите на индивидуалния стил (на Каблешков, на Захарий Стоянов) с езиковите особености на тогавашната епоха. Специален акцент е поставен върху смисъла на направената от Захарий Стоянов редакция на писмото – от една страна, редактирането е акт на съграждане на образа на Каблешков като герой, а от друга, цели да подчертае изключителната роля, която това писмо има както за самото въстание, така и за/във цялата ни история. Неслучайно то е

огледано и в Търновското писмо, което бихме могли да определим като негов снижен вариант. Взети заедно двете писма задават двата полюса в нашата история – на възвишено-сериозното и на ниското и смешното.

В трета глава са разгледани различните контексти, в които в литературата ни се полага и мисли образът на олтара – словото като олтар и храм (Каравелов), олтарът – народен жертвеник (Вазов), олтарът на родината (Яворов), олтарът в душата и олтарът на бленувания Друг (при модернизма), олтарът в храма на живота (П. П. Славейков).

От четвърта до седма глава вниманието е насочено към проблема за (не)сбъдването на проекта за национално освобождение по време на войните от 1912 – 1918 г., довел до преמודелирането на образи и символи, с помощта на които до този момент е осмисляно българското съществуване.

Подробно в четвърта глава Русков разглежда ролята на християнския код в диалога водач – народ в „Хайдушки копнения” на Яворов, различните роли, които трябва да изиграе Поетът, за да стане Водач и да потисне съмненията си в името на дълга; моделирането на образа на Гоце Делчев като божество, възплъщение на революционния идеал за освобождението на Македония; синтеза на разнородни географски, исторически, родови, политически и идеологически представи, кодирани в имената, с които се назовава Македония, постепенното трансформиране на нейния образ от реално място до място на духа, място, в което се снемат и преодоляват всички различия в осъществяването на идеала.

В пета и шеста глава са анализирани промените, които претърпяват по времето на трите войни възрожденските идеи за човека и неговия избор, за дълга, изяснени са механизмите, сглобяващи представата за „свещената война”, обговорени са ключовите в този период образи на кръста, полумесеца, Голготата; огледани едно в друго са списанията „Отечество” и „Звено”, в които Дебелянов публикува две от своите емблематични творби („Тихата победа” и „Легенда за разблудната царкиня”). Изследователският акцент е поставен върху стихотворението „Тихата победа”, в което особено ясно се вижда сблъсъкът между възрожденското и поствъзрожденското мислене, между казионното и библейското слово и образност. Коментирани са и редакторските намеси в Дебеляновото стихотворение при включването му в различни издания през годините.

В седма глава – въз основа на Йовковия разказ „Последна радост” – отново е проследен сблъсъкът между катедралното слово и реалността, осмислена е драматичната среща на празничното и баталното в историята на отделната личност и на цялата общност.

Крахът на националния идеал след Първата световна война налага у интелектуалците усещането за дезориентация и нестабилност в света, което ги кара да потърсят нов иденти-

фикационен център, който да стабилизира националното и личностното живеене. Това дирене е обект на внимание в осма и девета глава на книгата. Обстойно е обговорена ролята на списание „Отец Паисий“ като място на духовната консолидация, на тъгата и на националния траур след Ньойския договор, но и на надеждата за възкресение на възделенията за събждане на националните проекти. Една от оздравителните духовни процедури е и опитът на интелигенцията да се огледа през символа Паисий през 30-те и 40-те г. на XX век.

Последната глава насочва вниманието си към модерността и изработените от нея механизми за завладяване – не посредством войни, а чрез разработването и патентоването на технологии, в хода на което проблематични започват да изглеждат понятия като национална идентичност, национални ценности и символи.

Приносите на изследването виждам в следните неща:

Първите две глави на книгата засягат неизследвани досега страни от поетиката на „Записките“ на Захарий Стоянов. Като извежда и анализира уловените съответствия между реални фигури и събития и редица библейски образи и символи, Русков показва как през 1876 г. се конструира свещеният център на Априлското въстание – Оборище, необходим не само за консолидирането на общността, но и като своеобразна провокация за изява на саможертвеността на водачи и народ, за пълното им отдаване и служене на Делото. Ставащото на Оборище е погледнато и през призмата на два образа като театъра и гробницата, които в най-голяма степен ни помагат да видим истинската същност на националната ни революция. Приноси са и страниците, разглеждащи в детайли вариантите на Кървавото писмо, както и превръщането му в катализатор за отприщване на народната енергия. Писмото е неизменна част от цялостната Реч Оборище, благодарение на която и чрез която се извършва духовното осъзнаване и израстване на българина през 1876 г.

Особено интересни са наблюденията върху трансформирането на определени фигури и езикови конструкти от тази Реч в официалните слова и документи, появяващи се в годините на войните, както и върху преосмислянето на образите на Сина, Бащата, Кръста и Разпятието в прекроените във военните години проекти за национално обединение и свързаните с тях опити да се наложи представата за избраничеството на българския народ.

За първи път в книгата са изследвани различните полагания и употреби на образа на олтара в българската литература от Възраждането до 40-те г. на XX в., като са анализирани настъпилите промени в мисленето за дълг, жертва и саможертва, за героика и трагика при смяната на ценностните и идеологическите парадигми.

Като приноси бих определила и наблюденията върху механизмите, по които идеологията и властта, от една страна, и литературата, от друга, боравят с утвърдени в човешкото съзнание християнски архетипи, при което са показани разминаванията и напреженията между различни представи за свобода, дълг и чест, за свещено и свято в живота на отделния индивид (от Вазов до Йовков).

Достойнство на работата е задълбоченият анализ върху функционирането на представата за „свещената война”, кръста и кръстоносеца в „Последна радост” на Й. Йовков, както и осмислянето на целия свод от символи на свещеното, с която се оперира през 1912 – 1918 г. – въз основа на аналитичното вглеждане в „Тихата победа” на Дебелянов.

За първи път е обърнато внимание върху ключовото място, което заема в националния живот сп. „Отец Паисий”, върху стимулираните от неговата идеология опити да се конструира нов образ на Паисий, в който най-адекватно да се огледа и припознае модерният българин, опитващ се да надмогне разочарованието и болката от крушението на националния идеал.

Приносен характер има и последната глава на работата, в която чрез различни конкретизации на идеологемата Иван Асен III, родени в/ от на пръв поглед несводими един към друг исторически моменти и обстоятелства, отново се поставят въпросите за патриотизма, за мястото на Бащата и Сина в съвременните представи за отечество и свят.

Иван Русков е приложил списък с 9 публикации, свързани с темата на монографията, в тях са обговорени отделни проблеми от представената по-горе проблематика.

Освен това към материалите е приложен и списък с още 11 статии и студии, публикувани в национални и международни издания, изясняващи различни страни от историята и поетиката на новата българска литература. Някои от тях като „Дявол на кантар. Приписки към *Записките*”, „От единия поглед до липсващата точка” са резултат от системните наблюдения на Иван Русков върху „Записките” на Захарий Стоянов, като вниманието му е насочено към неизследвани до този момент от литературните изследователи проблеми – анализирани са различните издания на книгата, както и най-парадоксалните редакторски грешки, допускани в тях, обговорен е въпросът какво налага (и дали изобщо се налага) унифицирането на езика на „Записките” спрямо действащите в дадено време книжовни норми, изведена е и концептуалната рамка на книгата. С делото на Захарий Стоянов е свързана и статията „Везирски кеф или европейски пикник”, в която се коментира наложеното от критиката клише, че след Освобождението Захарий става сервилен придворен автор.

Изцяло приемам формулираните от Иван Русков приноси на тези 11 публикации, като ще допълня, че те прекрасно доказват широтата на изследователските му интереси, отговорността, с която подхожда при изясняването на един или друг литературоведски казус, прецизността при формулирането на собствени тези, както и уменията да се самопроблематизира, завидните умения да гради интригуващи литературноисторически сюжети.

Свидетелство за значимостта на неговите трудове е и фактът, че различни техни постановки са цитирани в разработките на други изследователи, което се вижда от приложения списък с цитати.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от доц. д.ф.н. Иван Тодоров Русков, **отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил **значителен** брой научни трудове, които се отличават с оригинални научни приноси. Научната и преподавателската квалификация на доц. д.ф.н. Иван Русков е **несъмнена**.

Постигнатите от него резултати в учебната и научноизследователската дейност **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, след анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни приноси, намирам за основателно да дам своята **положителна** оценка и напълно убедено да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Филологическия факултет за избор на доц. д.ф.н. Иван Тодоров Русков на академичната длъжност 'професор' в ПУ „П. Хилендарски“ по професионално направление 2. 1. Филология.

8 .11. 2017 г.

Пловдив

Рецензент:

Доц. д-р Татяна Ичевска